

Kultura

Básníkův ironický román čili Opšlstisova nadace

Stanislav Komárek (nar. 1958), známý čtenářům jako autor knih básní i esejů, se rozhodl prezentovat se též jako romanopisec. Jeho próza nese poněkud jazykolamný název *Opšlstisova nadace*.

Vše začíná jako tradiční příběh exulanta, jak ho známe z románů Kohoutových, Binarových, Pekárkové a dalších. Až do poloviny textu jsme svědky typických situací českého intelektuála, kterého osud zavál nejprve do běžeckého tábora a poté do poněkud zatuchlého světa rakouské byrokracie a akademické obce.

Tam mladý turkolog Viktor Kaplan hledá možnost, jak se uchytit v novém prostředí. Chopí se možnosti uspořádat výstavu k výročí obležení Vídne Turky v roce 1683. Úspěch, s jakým se jeho dílo setka-

lo, mu měl pomoci dosáhnout vytouženého místa na ministerstvu, leč zákulisní intriky a protekce, nepříliš odlišné od poměrů v tehdejší znormalizované Československu, ho zařadily do tábora nezaměstnaných. Teprve seznámení se zámožným tureckým obchodníkem přineslo osudový zvrat v protagonistově životě (nepočítáme-li v podstatě banální událost sňatku, z něhož vzešel i potomek nazvaný po otci Viktor; autor nicméně vyšperkoval i tuto každodenní rovinu ozvláštňením v podobě Viktorova vrstevníka, synka přítelkyně Kaplanovy ženy, jenž od útlého dětství je zázračným dítětem schopným již v předškolním věku louskat texty v hebrejštině).

Možnost disponovat časem poskytl hrdinovi příležitost ponořit se do studia dějin tureckých janičářů. Autor – povoláním přírodovědec – projevil pozoruhodnou trpělivost, s jakou byl s to osvojit si znalosti tohoto historického tématu a nabídnout je v poměrně čtivé

formě čtenáři. Jeho fikce tak získává další rozměr, kromě estetického i poznávací, rozšiřující čtenářovy znalosti.

Hra s fakty

Při jejich přejímání je ovšem třeba být opatrný, protože Komárek si po vzoru Miloše Urbana dokáže dovedně pohrát s fakty a stvořit velmi přesvědčivou mystifikaci vedoucí od polského klasika Mickiewicze až k postavám románové fikce. Při

LITERATURA

pobytu v Istanbulu, ve městě, kde se mísí opožděné evropanství s asijskou záhadností, se Kaplan dostane mezi členy tajemného bratrstva organizovaného a řízeného z neznámého vzdáleného centra. Tu autor neopomenul zavést pro posílení emotivního účinku do své fikce i figuru démonického zloducha s „mluvícím“ jménem Wamper, do něhož soustředil své pohrdání pokleslým prodejným lidstvím derou-

cí se k moci za každou cenu a bez jakýchkoli skrupulí.

Škoda že tato postava posloužila jen jako zpestřující prvek – autor ji totiž využil k charakteristice prostředí, jimiž hrdina prochází. Ostatně ani další osoby zalidňující jeho fiktivní svět nejsou nijak zvláště prokresleny ani propojeny s děním, působí spíše jako stafáž dokumentující peripetie hrdinova osudu (přítel Komárek – spisovatelova románová inkarnace naznačující hravou povahu fikce, různé postavy z vídeňského a istanbulskeho prostředí i newyorského sídla nadace, která dala románu jméno). Výjimkou jsou turečtí členové tajemného bratrstva, jehož centrum odhalí hrdina v samém závěru románu, kdy také dojde k radikální změně jeho totožnosti.

Celý román je prostoupen řadou tu nápadnějších, tu méně zjevných intertextových odkazů: o vztahu k Urbanově mystifikaci již byla zmínka, v závěru románu se zase objeví motivy hrdinova horečnatého blouznění připomínající Proko-

pa z Čapkova *Krakatitu* atd. Při příležitosti, kdy se Kaplan ocitá v nemocnici s příznaky meningitidy (připisuje jí bumerangovému efektu svých magických experimentů, jimiž se snažil zlikvidovat zloducha Wampera), se v textu nenápadně objeví jméno, jež mu dodává na mnohovýznamnosti. Kaplanův ošetřující lékař se totiž jmenuje Lynch.

„Nepravidelný román“

Autor se sice snaží odvést čtenářovu pozornost k asociaci s výrazem „soudce Lynch“, ale uvědomíme-li si, že v podtitulu románu se objevují slova „nepravidelný román“, vstoupí toto jméno do nově souvislosti – do souvislosti s jménem režiséra, který proslul jako tvůrce postmoderního TV seriálu *Městečko Twin Peaks*. Ten se vyznačuje podobnou „nepravidelností“ jako Komárkův román.

Možná je to nezáměrný účinek, má však v autorově textu předpoklad, který ho navozuje. Je jím iro-

nie prostupující celým příběhem. Nejde v něm totiž o děj, který svými peripetiemi připomíná jak tradiční román pikareskní, tak román iniciační (jak na to upozorňuje doslov Vladimíra Novotného); to hlavní na Komárkově próze je hlas vyprávění, přesněji tón, jakým je vyprávění neseno.

Je to právě ironické zabarvení anonymní vyprávěcí funkce, za níž se autor skryl, které určuje celkové vyznění prózy a dodává jí ráz inteligentní hry. Nedráždí čtenáře formálními schválnostmi, nýbrž pracuje se zdánlivě tradičními postupy, jimž ovšem ironie dodává schopnost podvracet vskrytu čtenářovu naivní důvěru v jistoty příběhu i světa.

Aleš Haman

HODNOCENÍ LN: ★ ★ ★ ★ ☆

Stanislav Komárek:
Opšlstisova nadace

Brno, Petrov 2002, 198 str.